

Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Hazırlayan Doç. Dr. Kâzım Yetiş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları, No. 3546, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, LXXII + 538 s.

Namık Kemâl'in Türk dili ve edebiyatıyla ilgili görüşleri ile bu alanda yazdıkları ölümünün 100. yılına kadar topluca yayımlanmamıştı. Bir döneme hem şair ve yazar, hem de edebiyat nazariyatçısı olarak damgasını vuran, eski edebiyat anlayışıyla savaşımların başında yer alan Namık Kemâl'in, bu alanla ilgili görüşlerini toplayan bir eserin yayımlanması çok gecikmiştir!. Elimizdeki kitap, bu ihtiyacı karşılamak üzere hazırlanmış; Namık Kemâl'in Türk dili ve edebiyatıyla ilgili çeşitli yerlerde yayımlanmış makalelerini, mektuplarını, bazı eserlerinin mukaddimelerini, *Tahrîb-i Hârâbat*, *Ta'kîb* ve *Ta'lîm-i Edebiyat Üzerine* adlı kitaplarını topluca istifadeye sunan bir eserdir. Kitabın sonuna "Şahıs, Yer ve Kitap Adları İndeksi" eklenerek okurlara kolaylık sağlanmıştır. Araştırmacılar, bu kitap ile Namık Kemâl'in Türk dili ve edebiyatı hakkındaki yazılarına daha kolay ulaşma imkânına kavuşmuşlardır. Bu yüzden, eseri baskıya hazırlayan bilim adamım kutlamak istiyoruz.

Övgüyle başladığımız bu yazıyı, aynı şekilde bitirmeyi çok isterdik; ancak eserde hoşgörü sınırlarının üstüne çıkan ve öylece kalması asla kabul edilemeyecek okuma veya çeviri yanlışlarını görmek, bizi fazlasıyla üzmüştür. Metinlerde karşılaştığımız yanlışlardan pek azım kitabın sonundaki "Düzeltilmeler" cetvelinde görebildik. Düzeltilmesi gereken yerler, daha kabarcık bir cetvelin hazırlanmasını kaçınılmaz

1 Bu düşünceden hareketle, konunun eski edebiyatımızla ilgili yönünü ele almayı ve bu alanda araştırma yapanlara, N. Kemâl'in eski şiir ve şairlerimiz hakkındaki düşüncelerini ilk elden bulabilecekleri bir kaynak sunmayı planlamıştık. Konuyla ilgili çalışmalarımızı Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nün 2 Aralık 1988 tarihinde düzenlediği "ölümünün 100. Yılında Namık Kemâl'i Anma Günü" çerçevesinde yaptığımız "Eski edebiyatımız ve Namık Kemâl" başlıklı konuşmamız ve 3 Nisan 1989 tarihinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesince düzenlenen "III. Araştırma Sonuçları Toplantısı"nda sunduğumuz "Divan şairleri ve Namık Kemâl" başlıklı bildirimimizle tanıtmaya çalışmıştık. Ancak, 1989 yazında geçirdiğimiz bir rahatsızlık çalışmalarımızı geciktirmiştir.

kılmaktadır. Bu hususu, sadece eserin baskı sırasında dikkatli bir tas-
hihten geçirilmemiş olmasıyla izah etmek istiyoruz.

Türk dili ve edebiyatı alanında çalışacakların eline kaynak olarak
verilebilmesini arzu ettiğimiz bu eserin, elden geldiğince yanlışsız ya-
yımlanması gerekirdi. Eseri okurken, sondaki "Düzeltilmeler" cetvelini
genişletmek üzere notlar almaya başladık; fakat bu işe ancak Tahrîb-i
Harâbât'm sonuna kadar tahammül edebildik (s. 1-142). Şu yazı kitabı
hazırlayanın, metinleri yeniden gözden geçirerek düzeltmesini sağlaya-
bilirse, amacına ulaşmış olacaktır.

Önce, yaygın olan imlâ yanlışlarıyla ilgili birkaç noktayı belirtmek
istiyoruz:

1- Arapça isimlerin sonundaki dişî mensubiyet ekleri genellikle
"îye" biçiminde yanlış; bazan "iyye" biçiminde doğru yazılmıştır:
"âsâr-ı edebîyeyi" s. 6, "mehâsin-i edebîye" s. 7, mâhiyet-i insânî-
yesini" s. 7; "hayât-ı edebîyye" s. 7.

2- Benzeri bir durumla "câ'li masdar" ekleri (-iyye, -iyyet)
nin farklı yazılışında karşılaşılıyor: "vücûd-ı mâmûriyetin" s. 23,
"vaz'iyeti" s. 89, "vaz'iyet-i şark" s. 90.

3- Farsça izafetlerde, izafet kesresinin gösterilişinde tutarsızlıklar
vardır: "Rükn-ü azâmi (a'zamı)" s. 9, "rû-yı arzın" s. 12, "pâ-yı tahtta"
s. 44, "Nefî-yi suhan-ver" s. 94 (79'daki düzeltilerek bu hale getirilmiş),
"Hak-pâ-yı" s. 128, "haddizatında" s. 60, 88, "halıkı azîmü'ş-şândır"
s. 59...

4- "Atıf vayı"nın "rabıt vavı (bağlaç)" gibi okunduğu yerler de
az değildir: "dün ve günler" s. 55, "aciz ve kusurumuz" s. 59, "sehiv
ve nisyanıdır" s. 59, "Cihan yek tavır ve yek... (düzeltmeye rağmen)"
s. 108, "mevzun ve mukaffadır" s. 113, "Bir şişe şarab ve bir semen-
had" s. 117.

5- Bazı Arapça ve Farsça sözlerin yazımında sürüp giden yanlışlar
vardır. Bu yolda dikkatimizi çeken hatalardan birer örnek: "Mamafih"
s. 19, "ma'da" s. 93, "mâ-lâ-mâl (bir kısmı düzeltilmiş)" s. 44; soy,
tür, çeşit anlamındaki "nev" sözü değişik biçimlerde yazılmıştır:
"Türkçe'de iki nev'i fetha, iki nev'i kesre, dört nev'i zamme ve bir de
sakinler için cezm lâzım" cümlesinde (s. 34) ki "nevT'ler, ya orijinal
haliyle "nev", yahut da Türkçede değişiklik görmüş şekliyle "nevi"
biçiminde yazılmalıydı. Aynı kelimenin 35, 45, 91 ve 117. sayfalarda
da değişik yazımlarla tekrarlandığı görülmektedir.

6- "da", "de" edatlarıyla, "ki" bağlacının bitişik çıktığı gözden kaçmış yerler de vardır: s. 90, 91, 120.. .

Büyük harf yerine küçük harf yazılması, inceletme—uzatma işareti (A) nin gelişigüzel kullanımı, başına edat almış Arapça Farsça kelimelerde ve birleşik sözlerde birleştirme çizgisi (-) nin her zaman yerli yerinde bulunmaması gibi tashih hatalarım burada gösteriyoruz.

Şimdi, metinlerde yanlış okunmuş, yanlış çevrilmiş veya eksik çıkmış yerlerden görebildiklerimize işaret etmeye geçiyoruz².

"Ebkâ-yı eser mûcib-i tahsîl-i bekadır": îbkâ-yı... s. 6, "Li-Nâmıka": Li-nâmıkıhi s. 6; "sözün ebkâ-yı nâmdan başka...": ... îbkâ-yı... s. 7; "... ekânim-i sülûse gibi sözde güya müttehid...": ... selâse gibi... s. 11, "kelâmın beniyye-i vücûdu olmak lâzım gelen..." :... bünye-i vücûdu... s. 11; "... nedim-efkâr etmek caiz değildir...": ... nedîm-i efkâr etmek... s. 19; "... Pertev Paşa kucaklayıp tez elden rûy-x meramina rahşa-pâş-ı istimâlet...": ... reşha-pâş-ı ... s. 21, "Mütâla'ât-ı meşrûhayı serd ve etyân etmekten...": ... serd ü ityân ... s. 21; "Erbabı ise tıb...": Erbâb-ı tıb ise... s. 23, "... mertebe-i vüzerâta kadar vâsıl olduğu...": ... vezârete kadar ... s. 23, "... devletin beniyye-i terkihini âb-ı hayat-ı marifetle ihya etmek..." :... bünye-i terkihini... s. 23; "... hâl-i hâzırın fâide-i ıslâhı müttefikun aleyhtir." ... müttefakun aleyhtir, s. 31, "Esâs müddeâmızı müeyyed elimizde bir delîl-i alenî duruyor.": Esâs-ı müddeâmızı mü'eyyid... s. 31; "Bize kalırsa suver-i sülûsenin her hangisi ayrıca pîş-i nazara abnsa..." :... suver-i selâsenin... s. 33; "Ve eğer âhir kelimedeki harf...": ... âhir-i kelimedeki ... s. 34, "Ve fethâ-i sakile âhir kelimedeki ise...": ... âhir-i kelimedeki ise... s. 34; "... mevzu' bahsimiz olan...": mevzû'-ı bahsimiz olan ... s. 37; "... zammeler kabz ve başatını tayin için dahi istimal edilse...": ... kabz u bastını ... s. 41; "... meşhur Shakespeare'den büyük şair gelmediği müttefikun aleyhtir. : ... müttefakun aleyhtir s. 43; "... kudret-i îcâda mâlik birtakım a'zâm-ı edebiyat...": ... e'âzım-ı edebiyat... s. 44, "... ahlâk-ı umûmiyyede içtimâ ile emrâr-ı vakit arzulan birleşmekle...": ... imrâr-ı vakt... s. 44; Avrupa'da yüz seneden beri te'sîs etmiş tiyatrolar...": ... te'essüs etmiş ... s. 46; "... rağbetten iskât etmesine an-samîm-i tebrikden başka bir şey

2 Yanlışın bulunduğu mısra, cümle veya cümle parçası tırnak (" ") içinde gösterilmiş, üst üste iki noktadan sonra, sadece değiştirilmesi teklif edilen kısım yeniden yazılarak sayfa numarası verilmiştir.

diyemeyiz.": ... an-samîm tebrikden... s. 55; "... şu yolda isti'mâli tasavvur olunan sükûtun derman-deği ve acze hami olunmak...": ... der-mândegî... s. 62; "... kıyamete kadar sihr-i âferînân-ı cihanı ...": ... sihr-âferînân-ı cihanı... s. 63; "Güzeli al, güzel olmayanı at" maksadı aşan çok geniş bir çeviridir, s. 67; "JMeddâh-ı e'âzım-var ezel?" :... e'âzım u erâzil s. 69, "Nesrinde dürr ü güher saçarken": ... dürr ü güher... s. 69, "Bu asırda irtikâb olunmaz": Bu asırda ... s. 69; "Âlûde idi o pâk-ı dâmen?": ... o pâk-dâmen s. 70, "Ashabı değilse terk-i evlâ": ... terk evlâ s. 70; "Esbabını eyleyeyim de etyân": ... eyleyim de ityân s. 71, "Tenkîh olur muydu lâyıık": olur muyidi (mu idi) ... s. 71; "Efzâyiş-i firka oldu bâ'is":_____farka s. 72; "... ebyâtm hemen bir sülüsünde mevcûd olan...: ... bir sülüsünde ... s. 77, "Sâhib-i kânun Hân-ı Süleyman": Sâhib-kânûn Hân Süleyman s. 77, 83; "İstanbul iken mutâf-ı buldan" :... metâf-ı büldân s. 79; "Bir bennâdir ki hâzır-j âlât" :... hâzır-âlât s. 81; "Mamafih munâza'-i lafziyye böyle yerlerde caiz olmadığından...": Ma'amâfih münâza'a-i lafziyye böyle yerlerde s. 82, "Gerçi-elgâz-ı garibe...": Gerçi elfâz-ı garibe... s. 82; "Hem kafiye vü redif-i reh-zen": ... redif reh-zen... s. 83; "Bu tarz u edası. .": Hem tarz u edası... s. 84, "Bir günde mukarrib ü musâhib": ... mukarreb ü musâhib s. 84; "Bayram gibi har-ı zamane": Bayram gibi bir har-ı zamane s. 85; "...orada tiyatro Avrupa'dan kadîm olduğu müttetikun aleyhtir." :... müttetikun aleyhtir, s. 90; "Sâhib-i divân olan hünerver": Sâhib-dîvân olan ... s. 92; "Üç sınıfa eder bina vü tefrik": Üç sınıfa eder ... s. 93, "Bâkî'ye gelince nazm-i gûyan": ... nazm-gûyân s. 93, "Andan Nâbî'-ye dek evsat": .. evâsıt s. 93, "Bu sehve anı kim eyler icbar" mısraı dizgiden düşmüş, s. 93; "Dil ider bir tavr ile mi'râc-ı kurb-i vasla kim" : ... mi'râc kurb-ı vasla ... s. 95, "İtimâd etmez isen ur mihek-i tecrübeye": İtimâd ... mihekk i ... s. 95; "Asıl maksad o şâir-i sâhib-i iktidarın fahriyyelerine... ": Asl-ı maksad o şâir-i sâhib-iktidârın... s. 96, "Olsa pûlâd Dimişkidenden eğer heft ecrâm": ... pûlâd-ı Dimişkidenden... s. 96, "Şu kadar var ki ruhun lâme'l-fi'li ile hayranın fâil-fi'li teâkub eylediğinden...": ... lâmu'l-fi'li ile fâ'u'l-fi'li ... s. 96; "... dıyyık-ı sadre uğramış bir zât ın...": ... diyk-ı sadra s. 97; "Güya ki sıkıp bütün havasın/Cem eylemiş anda hep kavasın": ...havassın/ ... kuvâsm s. 100; "Felek ebrû-yı ham-geşte çeşni i mebnâdir": Felek ebrû-yı ham-geşte vücûdu çeşm-i mînâdir s. 100, "Hele Sabrî'nin kasidesini vâsf için, bir mucib-i iltizâm-ı itrâ ...": ... için, ber-mûceb-i iltizâm-ı itrâ s. 100; "... beytini hâvi olan na'tını nazar-ı tedkîk-i meziyyât-ı âşnâyilerine arz eder ...":

... meziyyât-âşnâyilerine... s. 102, "Nâmiye fazla hâr-ı feyz midür/ Kâse-i mihr-i cür'adan mıdır": Nâmiye fazla-hâr-ı feyzimdir/ Kâse-i mihr cür'a-dânımdır s. 102; "Etvâr-ı Acem mûmârisidir": ... mûmâ-residir s. 103, "Allah ve Resûlühü": Li'llâhi ve Resûlihi s. 103; "Ey olub mi'râc-ı bürhân ulüvv-i şân sana": ... mi'râc bürhân-ı ulüvv-i s. 104, "Aşk-ı sergerdânım göğsümde yer yer dağlar": Aşk ser-gerdânyam ... s. 104, "Bir sipihr-i sâ'irüm sâbit-i cem'-i ahterüm" :... sâbit cem'-i ahterüm s. 104, "... beyitleri kadar san'at-ı şî'r öyle tekellüfsüzce söylenemez. ": ... san'atlı. şî'r (şiir) ... s. 104, Tâk-ı tıynet küşe-i vahdetde hâr olsun mu hiç": Pâk-tıynet... s. 106, "... Nedim'i onlardan birinin eserine tâbi' addetmek...": ... birinin is-rine tâbi'... s. 106; "Beslemiş koynunda gûyâ kim gül-i ra'nâsını": ... gül-i ra'nâ seni s. 107, "Kıl nıgeh hâlâ bülehdânun hatt-j ruhsâna": ... bâlâ-bülehdânım hat-ı ruhsâna s. 107, "Bak siyah fitnemim ...": ... "sipâh-ı..." s. 107, "Sensin ol sâhib-i kemâlât fûnûn-ı cüz'ü kül": ... sâhib-kemâlât-ı fûnûn-ı... s. 107; "Ne mümkün şimdi rû-yı dilber-ân olmak hatt-âverde": ... rû-yı dil-ber-ân olmak hat-âverde s. 108, "Sahn-ı sadr-ı sakkası ma'mûre-i dâru'l-karâr/ Câ-yı dîvân hânesidir üç kistrâ-yı zaman" :... sadr-ı suffesi... / Câ-yı dîvân-hânesidir evci Kistrâ-yı zaman s. 108, "tnâyetiyle mürde âleme bahş-ı hayat eyler/Ya îsâ'dur keff-i pür-cüdi yahud ebr-i Nisandır": înyâtiyle mürde âleme bahş-ı hayât eyler/ Ya îsâ'dır keff-i pür-cüdu yâhud ebr-i nisandır s. 108; "Kamer hamîresi yâhud güneş mürebbîsi/ Bilür şahımı yâ nahl-i lü'lü'-i şeh-vâr": ... güneş mürebbâsi/ Bilür şahı mı yâ ... s. 109; "Bu a'lâ menkıbe İzzet Beyefendi kim olur/ Akli çâk-efgen-i cejb-i hîred -Eflâtun": Bû-Alî-menkabe İzzet Beyefendi kim odur/ Akli çâk-efgen-i cejb-i hîred-i Eflâtun s. 110, "Yani allâme-i tahrîr Ziya Bey-ki anın": Ya'ni allâme-i nihrîr .. s. 110; "Murad mün-tehab-ı gazel demek ise.. ": Murâd muntehab gazel ... s. 111, "... Şark seferinde bir çok müessir-i azîmeye muvaffak olduktan başka ...": ... me'âsir-i azîmeye ... s. 111, "... vüzerâtı ref olunmuş iken...": ... vezâreti s. 111; "Bu yolda amma ehl-i 'irfan": ... iniâm-ı ehl-i ... s. 113; "... tabî'atında iktidar gören bir tahrîri sâhib-i kemâlâtım (düzeltme görmüş şekli) ...": ... bir nihrîr-i sâhib-kemâlâtım ... s. 114; "Mahlûka şibih olur mu Halik": ... şebîh ... s. 115, "Fikret ne kadar bedâ'at ister!" : Fikr et ... bidâ'at ... s. 115; "Fakat bedâ'at ve istitâ'at...": ... bidâ'at... s. 116; "... öyle bir eser, ekmel âsâr olmak üzere ...": ... ekmel-i âsâr ... s. 117, "... bir adam Kasîde-i Bürde'yi tahtü'l-lafz Türkçe'ye tercüme...": ... tahte'l-lafz... s. 117; "... kaleminden sâdir olamayacak derecelerde hatayât ile...": ... derecelerde hatî'ât ile... s. 118, "Berk-i gül-berk-i

ter tab'a batar lafz-i diken": Berg-i gül-berg-i te-i ... s. 118, "... şî'r demek lâzım gelir?": ... gelir mi? s. 118; "Sünbül ham olur; risk ile kâkül bükülünce": ... reşk ile ... s. 121; "Ki ide hizmet hâk-i der-i devvâr sünbül": ... hidmet-i hâk-i der-i devvâr sünbül s. 122, "Bir bitimi eylemezdi îrâd": Bir beytimi ... s. 122, "... dünyânın hemen bir sülüsünde...": ... sülüsünde... s. 122; "... ki memdûh-ı devletlerini sahîhan teelhüm mü buyurmak istersiniz?": ... te'ellüh mü buyurmak... s. 124, "Ya îsâ'dur keff-i pür-cûdı; yahud ebr-i Nisandır": ... keff-i ... s. 124; "Kim rahî gül, zülfü sünbül, gazâsidur erguvan": ... ruhi gül, ... gâzesidir... s. 125, "Ya hele erguvanile gaza beyninde ne vech-i şibih tasavvur buyurdunuz?": ... ile gâze ... vech-i şebeh... s. 125, "Her firâz-ı nahle giderdi birer zerrin külah": ... nahle giydirdi birer... s. 125, "Kim gümüş zencirler takmış ona rû-yı revân": ... zencirler ... cûy-ı revân s. 125; "Kat kat olmuş ejdehâ der-heft-i çarh-ı çenberî": ... ejdehâdır heft -çarh-ı çenberî s. 126; "Âlemin ilticâ-gâhı ne tuhaf kehf etmiş ki ...": ... kehf imiş ki... s. 128, "Kande ben, kande edâ-yı hak vasfın olsa da": ... edâ-yı hakk-i vasfın.. s. 128; "Her vezinde söylemiş kaside": Her vezinde... s. 130, "Her vezinde kıt'a etmiş imlâ": Her vezinde... s. 130; "... mubâlağâtı çekilir şeylerden olmadığını tasdikde mecburiyet derkârdır": ... olmadığını tasdikde mecburiyet der-kârdır s. 131; "Bir dürrine lîk o pîr-i fânî": Birdir yine lîk o pîr-i fânî s. 133, "Bercîs edâ Utârid âyîn/Şî'ri şî'rî vü nesri rengin": Bircîs-edâ Utârid -âyîn/Şî'râ şî'ri vü nesri rengin s. 133, "... cinâs-ı hattîden ibaret olan şî'ri, şî'rî terkibinden...": ... şî'râ, şî'ri terkibinden... s. 133, "İgrâk u mûbalağa ile itlaf": ... mûbalağayla... s. 133, "Bir harmünşî Mesîha hempa": Bir har-menişi Mesih'e hem-pâ s. 133; "Teddîk ile bütün beyânın/Tut vasıfda öyle bir yalanın": Teddîk eyle.../... • vasfda... s. 134; "... tarzında bedâyi'-i ihtirâ'ma kadir olan...": ... bedâyi' ihtirâ'ma... s. 137; "Eyler iken i'tinâ üzerine": ... özüne s. 138; "Fakat Türkçe'nin o havranlı gerzamanlı saçmalarında...": ... o hâverânih gerzemânih ... s. 139, "Ahlâk-ı Arab'da fâsîd oldu": Ahlâk Arab'da... s. 139, "Mucid oldu redâete muhavvel": Meccd oldu redâ'ete ... s. 139, "Hürriyet esarete mübeddel": Hürriyyet... s. 139, "... saniyen A'câm ile muhalif olmak...": ... ile muhat olmak s. 139; "Ben dördüncü bunda hâzır ettim": ... dördünü ... s. 140, "Şübbân heves-nümâ-yı tanzim": Şübbân-ı ... s. 140-141, "Ol nazm ki bence râye-gândır": ... râygândır s. 141, "Ma'zûr tutar kerem-i nihâdân": ... kerem-nihâdân s. 141; "Millet âdeta meyhane kadar...": Millete ... s. 142, "Yoksa nefis-i kem-terânemi ser-i halka-i rindân-ı zaman ve ...": ... kemterânemi ser-halka-i... s. 142.